

John D. Mayer, *Personality: A systems approach*, Boston–Sydney: Pearson and AB 2007, ss. 530

Jednym z głównych celów, do którego dążą współcześni psychologowie, jest stworzenie jednej, wszechstronnej teorii osobowości, integrującej wielość różnorodnych podejść. Próby takie podejmowano już wielokrotnie (np. Robert Sears w latach pięćdziesiątych XX wieku), a książka pt. *Personality: A systems approach* Johna D. Mayera, profesora psychologii uniwersytetu z New Hampshire, stanowi najnowszą propozycję całościowego podejścia do omawiania zagadnień związanych z osobowością. Wyrosła ona na bazie krytyki dotychczasowych, tradycyjnych podręczników z dziedziny psychologii osobowości. Zamiast studiowania różnorodnych teorii, Autor proponuje bardziej całościowe spojrzenie na osobowość. Na bazie własnych doświadczeń akademickich (recenzje publikowanych prac naukowych, informacje zwrotne od swoich studentów i asystentów, dyskusje z innymi profesorami) powstała recenzowana publikacja. Zaproponowany układ książki sprawdził się na wykładach, które Mayer prowadzi od wielu lat.

Książka składa się z czterech części, podzielonych na dwanaście rozdziałów. Wstęp adresowany jest do studentów i wykładowców oraz stanowi swoistą instrukcję optymalnego wykorzystania podręcznika w procesie edukacji akademickiej. Część pierwsza poświęcona jest definicjom osobowości, ich teoretycznym i empirycznym ujęciom z punktu widzenia różnych działów psychologii osobowości. Autor omawia także metody badania osobowości z odniesieniem do psychometrycznych i statystycznych metod opracowań testów wraz z ich krytyczną oceną. Zamieszcza w tej części również cztery perspektywy ujmowania osobowości (biologiczna, intrapsychiczna, socjokulturowa, temporalno-rozwojowa), przywołując poglądy m.in. Darwina, neuropsychologów, Allporta, Dollarda i Millera, przedstawicieli behawioryzmu, Rottera, Mischela, Bandury, Kellygo, Eriksona, Rogera czy też Masłowa, oraz prezentuje pozytywne i negatywne aspekty tych perspektyw. Na końcu przedstawia krótko systemowe podejście, w którym poszczególne teorie są komplementarne względem siebie.

W części drugiej swojej pracy Mayer pisze o głównych elementach strukturalnych osobowości, takich jak: emocje, motywacje, instynkty, potrzeby, samoświadomość, wewnętrzne ja, umysłowe reprezentacje, inteligencja. Omawia tu dorobek np. McClellanda, Masłowa, Ekmana, Spielbergera, Zuckermana. Koncepcja potrzeb Murraya i pojęcie neurotyzmu, ekstrawersji Eysencka są przedstawione w książce w kontekście teorii emocji i motywacji. Autor w zwięzły sposób wyjaśnia podstawowe terminy dotyczące Ja, nawiązując do Jamesa, Higginsa czy Markus. Poszerza dotychczasową wiedzę na temat tych konstruktów o nowe, ciekawe ujęcia teoretyczne, uzupełnione oryginalnymi rozwiązaniami empirycznymi. Przykładowo, ukazuje związek między inteligencją a osobowością

w kontekście różnych sposobów funkcjonowania człowieka: w szkole, w pracy, w relacjach interpersonalnych. Opisuje prace Galtona, Bineta, Spearmana; definiuje różne rodzaje inteligencji i myślenia. Prezentuje Jamesa rozumienie Ja, pojęcie *ego* Freuda, Junga zagadnienie wolnej woli vs determinizmu, a także odnosi się do zjawiska *flow* w kontekście świadomości, z szerokim odniesieniem do filozofii i psychofizjologii, łącząc w jednym rozdziale zasadniczo odmienne perspektywy teoretyczne.

Część trzecia książki obejmuje tematykę organizacji struktury osobowości, jej integracji i dynamiki zmian. Autor opisuje tutaj znane teorie cech oraz przytacza badania, które sugerują wyjście poza powszechnie akceptowany model „Wielkiej Piątki”. Ukazuje neurologiczne powiązania z osobowością. Ostatecznie przedstawia dynamiczny model osobowości, w którym poszczególne elementy składowe, w sposób mniej lub bardziej świadomy, wpływają i oddziałują na siebie nawzajem. Omawia także mechanizmy samo-kontroli, działające w ramach systemu Ja, również pod kątem ich dynamiki oraz opisuje dysocjacje, zagadnienia związane z hipnozą, pozytywne afirmacje, mechanizmy obronne, impulsywność.

Ostatnia część omawianej publikacji poświęcona jest tematyce rozwoju osobowości od dzieciństwa do dorosłości. Najpierw autor stawia pytania dotyczące początków kształtowania się osobowości, czynników wpływających na rozwój i zmiany osobowości w różnych okresach życia człowieka, przytaczając znane eksperymenty, m.in. Harlowa, Bowlby, Ainsworth. Szczegółowo odnosi się do zagadnień istotnych w kontekście problematyki osobowości, takich jak temperament, kolejność narodzin dziecka i jego płeć, tożsamość, oraz do natury rozwoju dorosłych – zmiany osobowości w ciągu życia pod wpływem podejmowanych ról i zadań.

Dużym ułatwieniem w swobodnym poruszaniu się w omawianej problematyce jest indeks nazwisk i indeks rzeczowy, zamieszczone na końcu książki. Bogata bibliografia umożliwia dotarcie do tekstów źródłowych. Warto dodać, że obejmuje ona 1400 oryginalnych publikacji.

Każdą część książki poprzedza graficzna prezentacja omawianej tematyki oraz streszczenie. Poszczególne rozdziały rozpoczynają się również od krótkiego streszczenia, po nim autor zamieszcza zasadnicze pytania problemowe, na które udziela syntetycznej odpowiedzi, a następnie szczegółowo omawia te zagadnienia. Dla łatwiejszego zrozumienia prezentowanych treści książka zawiera: studia przypadku ilustrujące omawianą problematykę (na początku rozdziału i oddzielnie w ramkach); interdyscyplinarne tabele, które łączą psychologię osobowości z innymi dziedzinami nauki (literatura, biologia, polityka, historia) oraz „okna” łączące omawiane tematy, przypominające to, co zostało omówione wcześniej, wraz ze wskazaniem rozdziału, w którym można znaleźć więcej informacji. Pogłębienie problematyki następuje poprzez odniesienie się do współczesnych i historycznych dyskusji oraz ważnych postaci z zakresu omawianej tematyki. Na marginesach zostały wyjaśnione kluczowe pojęcia oraz są zamieszczone ciekawe cytaty i motta, warte zapamiętania. Każdy rozdział kończy się krótkim podsumowaniem oraz pytaniami weryfikującymi zrozumienie omówionej tematyki. Nowością tej publikacji jest to, że bogaty dorobek psychologii osobowości prezentowany jest nie w tradycyjny sposób, czyli jedna teoria po drugiej, ale został scalony w szersze wątki tematyczne, w zaskakujący sposób łączący pozornie odległe od siebie koncepcje teoretyczne. Zapewne wymaga to od Czy-

telnika co najmniej podstawowej wiedzy z zakresu psychologii osobowości, by mógł dyskutować omawiane kwestie z różnych perspektyw teoretycznych, tak jak czyni to autor. Dla zwolenników konkretnej teorii, praca Mayera stanowić może inspirujące wyzwanie, zmusza bowiem do poszerzenia perspektywy i wyjścia poza utarte (czytaj: ulubione) schematy myślenia i rozumienia zjawisk związanych z osobowością.

Warto dodać, że Mayer odnosi się również do współcześnie poruszanych na gruncie psychologii osobowości kwestii, a więc m.in. problemów psychologii międzykulturowej, elementów psychologii ewolucyjnej. Wyraża dość śmiałą nadzieję, że jego publikacja będzie stanowić kamień milowy dla reorganizacji i pewnego rodzaju odświeżenia sposobu uprawiania psychologii osobowości w kierunku zintegrowanej i ujednocionej nauki o człowieku. Autor właściwie prowadzi dyskusję między różnymi koncepcjami, poglądami teoretyków osobowości; pokazuje, często w zaskakujący sposób, powiązania między wydawałoby się odległymi nurtami. Przy tym przyjmuje pozycję kogoś, kto raczej relacjonuje, niż tworzy. Tak więc książka jest bardziej unikalnym przedstawieniem różnych teorii, w ramach wyodrębnionych przez Autora działów, niż propozycją nowej metateorii osobowości.

Niewątpliwie zaletą recenzowanej publikacji jest szerokie, wieloaspektowe spojrzenie na problematykę osobowości – jej struktury, organizacji i dynamiki zmian, ukazanych dodatkowo z różnych perspektyw teoretycznych. Książkę można zatem potraktować jako nowatorski podręcznik do nauczania psychologii osobowości, adresowany do wykładowców i studentów psychologii. Ciekawe studia przypadków mogą być wykorzystywane w praktyce klinicznej. Interdyscyplinarne ujęcie wielu omawianych zagadnień może zainteresować przedstawicieli innych nauk o człowieku. Warto też dodać, że recenzowana praca stanowi ważny przyczynek do dyskusji nad integracją dotychczasowego dorobku teoretyków osobowości.

Elżbieta Talik

Zakład Psychologii Klinicznej Dzieci i Młodzieży KUL

Wiesław Talik

Katedra Psychologii Osobowości KUL